

Svenska Sädgåsprojektet 2011

Adriaan "Adjan" de Jong

Sveriges Lantbruksuniversitet
Institutionen för Vilt, Fisk och Miljö

Rapport 41

Swedish University of Agricultural Sciences
Department of Wildlife, Fish, and Environmental Studies

Umeå 2014

Denna serie rapporter utges av Institutionen för Vilt, Fisk och Miljö vid Sveriges lantbruksuniversitet, Umeå med början 2011.

This series of Reports is published by the Department of Wildlife, Fish, and Environmental Studies, Swedish University of Agricultural Sciences, Umeå, starting in 2011.

E-post till ansvarig
författare
*E-mail to responsible
author*

adriaan.de.jong@slu.se

Nyckelord
Key words

Sädgås, Ekologi, Ruggningslokal,
Individmärkning, Taxonomi

Ansvarig utgivare
Legally responsible

Hans Lundqvist

Institutionen för Vilt, Fisk och Miljö
Sveriges lantbruksuniversitet
901 83 Umeå

Adress
Address

*Department of Wildlife, Fish, and Environmental
Studies
Swedish University of Agricultural Sciences
SE-901 83 Umeå
Sweden*

Svenska sädgåsprojektet 2011

Det internationella nätverket

Under 2011 har vi arbetat aktivt för att underhålla och vidareutveckla det internationella sädgås nätverket. Vi har fått kontakt med gruppen under xx i Finland. De var de enda som lyckades märka sädgäss under 2011 (8 halsringar och 4 satellitsändare) sedan fångstförsöken i Nord-Trøndelag i Norge hade misslyckats. Den stora internationella nyheten stod annars den enda fungerande (norska) satellitsändare för. I början av maj flög denna sädgås från rastlokalen vid Tåkern över Åland till Finland där den vände norrut till Jakobstad där den efter en kort rast flög än en gång över Bottenviken till Kalix skärgård för att därefter flyga till Porsangerfjorden i nordvästligaste Norge. Fågeln visade att sädgåsforskning bara kan bedrivas i ett internationellt samarbete och att inte alla sädgäss flyger norrut längs norrlandskusten.

Ruggningslokaler i Norrlands inland

Besöken hos ruggningslokalerna vid Lycksaberg och Vilhelmina hade förnyat prioritet under 2011. Samtliga lokaler som besöktes under 2009 och/eller 2010 besöktes även i år av Adjan. Dessutom besöktes tre nya (del-)lokaler, en vid Lycksaberg och två nordväst om Vilhelmina. Detta innebär att det inom dessa två ruggningskomplex egentligen bara är ett delområde vid Vilhelmina som inte har besökts ordentligt. Detta område ligger tyvärr mycket långt från farbar väg. Det är dock angeläget att detta område besöks så fort som möjligt. I framtiden bör även ruggningslokalerna nordväst om Malå besökas.

Syftet med besöken är att bilda sig en uppfattning om var och hur många sädgäss har ruggat i området i stort. Besöken planeras så att de allra flesta gässen skall ha lämnat området (för att undvika onödig störning) men samtidigt så tidigt som möjligt att ruggpennor kan samlas effektivt. Sista veckan i juli har visat sig optimal. Ruggpennorna används för att göra ett minimumuppskattning av antalet gäss. Även mängden spillning ger en indikation på antalet ruggande fåglar, liksom födovallet. På senare tid har jag också lärt att hitta spåren som gåsflockarna lämnar efter sig när de går (springer) från ett delområde till ett annat. Detta har gett helt nya insikter om hur området utnyttjas. Antagligen kan dessa spår också kopplas till graden av störning.

Årets besök har förstärkt vår uppfattning att gässen flyttar mellan delområdena inom ett och samma komplex mellan åren, men att de också (påtvingat?) förflyttar sig flertaliga gånger under en och samma säsong. I år fanns det påfallande många gäss kvar i området (bl.a. drygt 60 på ett ställe som jag då valde att inte undersöka närmare) men inga nyslagna gäss hittades. Däremot hittades inom ett delområde spår av mänsklig aktivitet (färska spår efter fyrhjuling och lägerplatser) som tydde på att folk hade spanat på gässen. Av förekomsten av ruggfjädrar och spillningen att döma hade gässen övergett platsen mitt under ruggningsperioden. Samtidigt var spåren efter bärplockare få i år (kanske pga det lägre antalet utländska bärplockare detta år).

Jag använde mitt kontaktnät bland lokala ornitologer för att få med några nya krafter att träna upp. Trots flera (halv-)löften fick jag inte med någon. Det krävs uppenbarligen intensivare marknadsföring. Istället lyckades jag få ut en ornitolog från Umeå (Lars Edenius) på ett efterbesök i september. Det känns bra att ha introducerat ytterligare en person till lokalerna och problematiken.

Halsringförsedda sädgäss

Årets erfarenheter bekräftar betydelsen av att göra riktat eftersök efter halsringmärkta gäss (Bilaga 1). Under de resor Thomas Heinicke gör i Sverige hittar han betydligt fler halsringar än hela den svenska fågelskådarkåren under hela året, inklusive insatserna i Skåne. Genom att han också besöker Danmark hittade han även tre av "våra" halsringar där i januari. Med "våra" avses här de tundrasädgäss vi var med och märkte på Varangerhalvön i 2010. Även under våren kunde han bidra med några hundra halsringobservationer, främst av de fåglar som är märkta längs norrlandskusten 2008-2009 och på Varangerhalvön.

Speciellt värda att notera är dock Thomas Heinickes observationer under hösten. Under tre resor i september, oktober och november gjorde han 142 observationer av 64 olika halsringförsedda sädgäss. Av dessa var 20 finska fåglar och tre märkta i nordvästra Norge (Porsanger). Den kanske viktigaste informationen är dock att han återfann 15 halsringar från norrlandskusten och 26 från Varanger. På dessa två ställen märktes ungefär lika många sädgäss (cirka 70) men de svenska fåglarna märktes 1-2 år tidigare. återfyndandelerna tyder därför på en relativ snabb minskning av halsringbestånden. Detta innebär att den mängd information som en årgång halsringar kan ge snabbt minskar och att effektiviteten av eftersöket minskar i motsvarande takt om inga nya gäss förses med halsringar. Därför anser vi det är mycket angeläget att fortsätta märka gäss, och på så många platser som möjligt.

Under 2011 har vi byggt ut kontaktnätet av halsringobservatörer ytterligare genom att kontakta flertalet som hade rapporterat sädgäss med halsringar till rapportsystemet Svalan. Ytterligare personer kontaktade oss direkt. Dessa personer har fått erbjudandet om att rapportera sina halsringobservationer till www.geese.org istället för att kunna utnyttja den hjälp och feedback som detta system ger (i motsats till Svalan). Tyvärr fick vi aldrig till ett möte med de som räknar gäss kring Kvismaren men däremot träffade vi två erfarna gåsentusiaster (Benny Ekberg och Jan-Erik Nordqvist) vid Tåkern. Behovet av att engagera fler lokala ornitologer kvarstår.

Häckningsframgång bland höstrastande sädgäss

Denna höst var andelen ungfåglar i sädgåsflockarna glädjande stor (cirka en tredje del hos både taiga- och tundrasädgås) men variationen mellan rastlokalerna är stor. Detta tyder på att olika delbestånd lyckas olika bra med sin fortplantning, något som är viktigt att ta hänsyn till i diskussionerna kring framtida skydd och förvaltning av de olika delbestånden.

Taxonomi av sädgässen i Sverige

Intresset för en mera noggrann bestämning av de olika raserna (underarterna) bland sädgäss växer nu sakta men säkert, mycket tack vare Thomas Heinickes artikel i *Ornis Svecica*. Allt fler fältornitologer erkänner nu att tidigare bestämningarna har ibland skett slentrian och att äldre kunskaper måste omvärderas. Tyvärr kommer det att ta ytterligare många år innan vi får goda uppskattningar av antalförhållanden mellan raserna från den allmänna rapporteringen. Ett problem är att det krävs att gässen räknas vid nya tidpunkter och på nya platser för att rasbestämningen skall kunna bli pålitligt. Att rasbestämma sädgäss som flyger in eller ut från nattplatser är praktiskt omöjligt.

Ett annat exempel på det bristfälliga kunskapsläget är att Thomas Heinicke under våren hittade en betydande rastplats utmed Luleälven, inte långt från Alvik där sädgäss har räknats i många år. Rastplatsen var nästan helt okänd bland lokala fågelskådare och andelen tundrasädgäss var betydande.

Årets erfarenheter (Bilaga 1) bekräftar således att andelen rastande tundrasädgäss i Sverige är betydande, även på platser där lokala ornitologer anser att det nästan bara finns taigasädgäss. Sakta men säkert börjar också bilden klarna om var de olika raserna finns och när. Det tycks finnas ett spatio-temporal mönster men än så länge är observationsserien för kort för att kunna urskilja detta mönster klart bland den mellanårsvariation som också finns.

Tack

Tack till Stiftelsen Svensk Våtmarksfond för ekonomiskt stöd till det svenska sädgåsprojektet.